

Г. В. Папакін

ЗАГАЛЬНИЙ МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ АРХІВНОГО ОПИСУВАННЯ ISAD(G) ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ (на прикладі фамільного фонду Скоропадських ЦДІАК)

Питання досконалого наукового описування архівних фондів, колекцій та окремих груп документів - те, що в сучасній українській теорії археографії виділяється в її окрему галузь - археографію камеральну - завжди знаходилося в центрі уваги архівознавства. Більше того, за твердженням ряду науковців, об'єкти цих двох наук навіть збігаються, а межа поміж ними полягає в тому, що архівознавство вивчає методи організації документальних фондів та їх відображення в науково-довідковому апараті за принципами структури та функцій архівного опису, а археографія - методи їх вибіркової та цілеспрямованої наукової репрезентації - від пошуку й описування до публікації¹.

Якщо ж говорити конкретно про українське архівознавство, то камеральні (описувальні) проблеми перебували в центрі його уваги ще з другої половини XIX ст. Найкращі архівознавці та археографи того часу (І. Каманін, О. Лазаревський, О. Левицький, І. Новицький) створювали наукові описи актових книг, зібраних у Київському та Харківському історичних архівах, окремих фамільних і родових приватних архівів української еліти².

Ще більше місце камерально-археографічні проблеми зайняли в українській архівістиці в 20-30-ті роки XX ст., коли, з одного боку, вперше сформувалася стала державна архівна система, а приватні архіви були повністю ліквідовані й інтегровані в неї, з іншого боку, в умовах розвитку квазідержавності УСРР у рамках СРСР та тимчасової "українізації" відбувся ефемерний спалах культурно-наукової активності, у тому числі в архівній галузі.

Доробок видатних археографів В. Веретеннікова, В. Романовського, П. Федоренка та ряду інших щодо створення власних дескриптивних методик уже визначений Г. Боряком,³ а також І. Матяш в її недавній монографії⁴ та журнальних публікаціях. Відносно нашої теми підкреслимо, що схема описування фондів за трьома "концентрами", залежно від значення документів (від початкової реєстрації до наукового описання), що з'явилася ще на початку 20-х років, та чотири форми архівного описання, розроблені В. Веретенніковим і його учнями наприкінці 20-х років, мали суто українське походження⁵. Незважаючи на те, що зразок та методика складання найвищої, четвертої форми так і не були опрацьовані, загалом така схема описування архівних фондів стала значним наближенням до розуміння необхідності та вироблення стандартизованих форм архівних описів.

На жаль, уже на початку 30-х років цей закономірний злет української археографічної науки був штучно перерваний репресіями сталінського тоталітарного режиму, примусово загнаний у русло єдиної радянської архівознавчої науки, яка могла розвиватися лише в Москві. За свідченням сучасного російського провідного фахівця з цих питань В. Г. Ларіної, процес формування основного корпусу понять, принципів, прийомів та методів описування відноситься там до 1970-1980-х рр. і пов'язаний з ім'ям видатного архівознавця В.М. Автокротова⁶. Проте, на наш погляд, наведений нею як підсумок цього процесу мінімально необхідний набір елементів описування з чотирьох назв (практично однаковий для кожного з трьох прикладів - пофондового, поодиночного та подокументного описування) є замалим і доволі формальним, а на вищому рівні -

фондовому описуванні - абсолютно неінформаційним, адже там подається лише назва фонду, без характеристики складу його документів. Тому можна стверджувати, що сучасні напрацювання російських архівістів спрямовані лише на пристосування старої методики "диференційованого описання" до сучасних реалій.

Між тим, світова архівна думка пішла іншим шляхом - створення розгорнутих стандартів архівного описування спочатку національного, а потім міжнародного рівнів. До таких дій наполегливо підштовхував об'єктивний процес інформатизації та глобалізації, що розгорнувся в міжнародному архівному середовищі з початку 80-х років. Як зауважив на XII Міжнародному конгресі архівів у Монреалі відомий американський архівіст Р. Кокс, "глобальна інформаційна система стає можливою завдяки двом рівноважливим умовам: набираючій усе більшого значення стандартизаційній технології та драматичним національним і міжнародним політичним подіям, які обидві створюють умови для наближення архівістів до виконання своєї місії з визначення, зберігання та удоступнення для користування документальної пам'яті суспільства. Міжнародна складова є найвизначнішою частиною стандартів і стандартизації. Національні стандартизаційні організації працюють у контакті зі своїми міжнародними партнерами, а індивідуальні виробники та продавці взаємодіють зі стандартами на обох рівнях"⁷.

Ініціатива в цьому процесі належала архівістам Великої Британії, США та Канади. Незаперечними піонерами тут стали американці, оскільки у США втручання комп'ютера в архівне життя датується початком 1970-х років, коли старій дискусії щодо архівного описування було надано нового змісту. Спеціальна робоча група Товариства американських архівістів вирішила пристосувати бібліотечну програму MARC, створену Бібліотекою Конгресу США, для потреб архівного описування.

Перегляд MARC для архівних зібрань було завершено 1983 р., а наступного року створений таким чином USMARC AMC (United States Machine Readable Cataloging Archival and Manuscripts Control) став доступним для користування⁸. На його основі М. Хорманом та П. Вінклером був створений посібник із каталогізації рукописних та архівних зібрань для американських бібліотек, історичних товариств тощо (AAPM)⁹.

Можна назвати також ще два видання 1990-х років, присвячені практичним аспектам впровадження MARC-формату: посібник М. Маттєрс для тих, хто вперше береться за нього (фактично переглянуто і розширено версію вступу до першого видання MARC for Archives and Manuscripts)¹⁰, а також підручник із загального MARC-формату, де подається структура баз даних, особливості управління ними, практичні аспекти використання MARC¹¹.

Відтоді можна лічити початок стандартизаційних процесів архівного описування. Разом із тим, найвищий архівний орган США - Національна архівна та діловодна адміністрація не поспішала зі схваленням MARC AMC як власного стандарту. Чим більше архівісти використовували його на практиці, тим більше переконувалися, як підкреслювала одна з провідних урядовців НАДА Ш. Тібодо, що впровадження стандартного формату є лише першим кроком до дескриптивного стандарту¹².

Слід згадати найбільшу його ваду, яка перешкоджала поширенню нового формату: він виявився придатним для описування архівних документів лише на одному, фондовому рівні, і нічим не міг зарадити архівістам при створенні поописного (серійного), а тим більше поодиночного описання архівних джерел.

Про масштаби впровадження вищезгаданих стандартів в Америці є такі відомості: у 1991-1992 рр. із 200 наукових архівів США 57,1% використовували при описуванні MARC AMC; 62,5% тих, хто застосовував MARC, користувався також APPM¹³. Іншими словами, MARC AMC став системою описування, зноюю і поширеною, але не загальноживаною в архівному середовищі навіть на батьківщині.

Ще складнішою була ситуація в Європі: за спостереженнями спеціалістів, архівісти жодної країни цього регіону не зверталися до згаданого стандарту при створенні великих архівних баз даних та проведенні описування; MARC AMC використовували лише деякі невеликі бібліотеки та музеї. Винятком були хіба що шведські архівісти, які після стажування у США та Канаді в 1987 р. дійшли висновку, що він є найефективнішим шляхом інформування істориків та користувачів на рівні каталогів¹⁴.

Тому абсолютно закономірно слідом за американським стандартом, проте через внутрішні причини, народився британський формат MAD (Manual of Archival Description), над розробленням якого працював відомий архівний теоретик професор М. Кук з Ліверпульського університету. У своїх пізніших працях він писав, зокрема, що метою MAD було "запровадити структуру пошукової системи разом із правилами та моделями, які дозволятимуть архівістам вибудовувати свої наукові засоби відповідно до загальних стандартів. Він не переслідував безпосередньої мети запровадити стандарти для обміну даними". До особливостей MAD слід віднести традиційний для британської школи архівознавства структурований підхід до описування, і не лише його багаторівневність, а навіть концепцію "мікро"- та "макрописань", причому кожен нижчий рівень був "мікроописанням" для вищого, але "макроописанням" для наступного, нижчого¹⁵. Загалом MAD містив 82 елементи описування, які об'єднувалися в два сектори, 7 блоків та 24 підрозділи. Звичайно, така складна структура не могла сприяти загальному поширенню цього стандарту, до того ж, він намагався охопити всі види архівних документів, навіть спеціальні, виділяючи як окремі категорії описування текстові документи, листи, фотографії, карти, документи технічні, аудіо-, відео-, кінодокументи та навіть машиночитані¹⁶.

На впровадження MAD істотно вплинув і фактор, який особливо підкреслив його автор: "MAD в обох своїх редакціях був спрямований на встановлення стандартів описування, що мали найбільшу цінність для архівістів, які використовували ручні способи праці. MAD 2 поширив свій вплив через деякі спеціальні формати на електронні архіви і в додатку запроваджував UKMARC формат. Хоча він засадничо був неавтоматизованим знаряддям для праці, MAD тим не менш став докомп'ютерним професійним засобом, що запровадив базу на майбутнє для автоматизованих методів"¹⁷.

Дуже великим був доробок канадських архівістів, які від початку 80-х років самостійно, але враховуючи досвід своїх південних сусідів, працювали над розробленням власного дескриптивного стандарту. Бюро канадських архівістів та Канадська рада архівів створили спеціальну робочу групу з архівних стандартів описування, яка висунула пропозицію заснувати спеціальний комітет із дескриптивних стандартів із представників двох професійних об'єднань архівістів Канади: Асоціації архівістів Квебеку та Асоціації канадських архівістів; до них додалися координатор проекту та офіційний спостерігач від Національного архіву Канади. Фінансування діяльності комітету здійснювала Канадська рада архівів, виділяючи з цією метою спеціальні гранти¹⁸.

Наслідком напруженої праці комітету на чолі з К. Хавортом стали проміжні звіти та рекомендації стосовно стандартизації¹⁹. Як підсумок роботи з'явилися національні канадські "Правила архівного описування" (RAD), що побачили світ 1990 р.

Цей досить об'ємний документ складається з передмови, вступу, двох основних частин. Перша містить вказівки стосовно загальних правил описування, а також особливостей цього процесу щодо графічних, картографічних, архітектурних, аудіовідеодокументів, комп'ютерних файлів. Було виділено дев'ять блоків описування: назва та підпорядкованість; видання (редакція); специфічні деталі виду матеріалу (для картографічних матеріалів та комп'ютерних файлів); дата створення; фізичне описання, у тому числі обсяги; серії; архівне описання (включаючи історію фондоутворювача, надходження до архіву, склад та зміст документів); примітки (автор описання, джерело надходження та відомості щодо експертизи, характер організації, назва документів, наукові засоби тощо); стандартний номер. Загалом можна констатувати значний вплив на цю структуру описування бібліотечних правил (передусім у другому блоці). Друга частина складалася з настанов щодо визначення гасел, заголовків, назв та їх системного підпорядкування²⁰. Варто відзначити, що робота над цією частиною була невід'ємною складовою праці згаданого комітету Бюро канадських архівістів. Вона вилілася в окремий документ, де формулювалися завдання уніфікації гасел, подавався їх словник, правила використання тощо²¹.

Згадані правила (RAD) мали дуже велике значення для стандартизації архівного описування в Канаді. Протягом наступних 10 років більшість канадських архівів користувалася саме ними, як свідчить огляд практики впровадження RAD, проведений канадським комітетом архівного описування, результати якого опубліковані 1999 р. Їхнє вивчення було включено до всіх програм професійного навчання, програм університетів та коледжів. 71% усіх канадських архівів підтвердили, що використовують RAD, причому більше двох третин з них описують не лише нові надходження, а й свої старі фонди. Найпридатнішими їх вважають для текстових та графічних документів (93,7 та 60,5% усіх описань), а найменш відповідними - для електронних - усього 8,5% описань. Найважливішими бар'єрами на шляху впровадження RAD виявилися недостатня підготовленість архівістів (32%), недосконалість документації з впровадження RAD (22,9%), складність самих правил (19,4%). Проте в цілому канадські архівісти вважають, що існуючі правила описування вже прийняті переважною більшістю архівістів і мають вирішальний вплив на дескриптивну практику. Приміром, якщо за обстеженням 1984 р. найбільш поширеним описанням нижче пофондового було лише подокументне, то нині в архівах усе більше вживають описування за серіями та одиницями зберігання, в чому простежується вплив норм RAD²².

Напрацювання канадських архівістів були винесені на розгляд експертів різних країн з дескриптивних стандартів, які зустрілися в Оттаві у жовтні 1988 р. Ця зустріч проходила під егідою МРА і фактично стала підготовчою нарадою напередодні XII Міжнародного конгресу архівів (Монреаль, 1992), який приділив значну увагу міжнародним архівним стандартам. Представники багатьох країн світу, причому не лише Європи та Америки, а й Азії (Індія, Китай, Малайзія), Африки (Зімбабве, Сенегал), а також міжнародних спеціалізованих організацій (МРА, IFLA) зібралися в Канаді для обговорення національного досвіду описування та головних засад майбутнього міжнародного стандарту. У ході дискусії з'ясувалося, що багато країн, і не лише в Європі, вже давно працюють над стандартом архівного описування. Зокрема, з 1987 р. у Китаї, з 60-х років - у Італії вже діють національні дескриптивні стандарти, але вони не претендували на універсальність в рамках світової архівної спільноти, передусім через свою неавтоматизованість. Не дуже прийнятними були визнані MARC, MAD та RAD, і фахівці практично однозначно висловилися про недоречність механічного пристосування бібліотечних форматів для архівів. Саме на цій зустрічі було вирішено розпочати роботу над Міжнародним стандартом архівного описування і визначено головні завдання, серед яких можна назвати такі: полегшення доступу до архівних документів, а також сприяння

управлінню архівами й обміну інформацією між ними; надання можливості архівістам визначати свої потреби при створенні різних автоматизованих систем, а не навпаки, щоб технологія диктувала свої вимоги архівістам. У резолюції зустрічі експертів ішлося також про фундаментальне значення архівного описування для професійної роботи архівістів, співвідношення національних і міжнародних стандартів описування та необхідність створення робочої групи з розробки міжнародного стандарту²³.

Відповідно до рекомендацій оттавської наради при Паризькій штаб-квартирі ЮНЕСКО 1989 р. відбулася консультативна зустріч експертів цієї міжнародної організації та МРА, де світова архівна спільнота визначилася зі своїм ставленням до існуючих стандартів з цього напрямку і склала план подальших дій. Наступного року, під час зустрічі у Вроцлаві (Польща), Виконком МРА офіційно заснував спеціальну комісію з дескриптивних стандартів (ICA Ad Hoc Commission on Standards: ICA/DDS). Вона розмістилася в Канаді (м. Оттава); головою комісії обрали англійського архівіста К. Дж. Кітчінга (секретаря Королівської комісії історичних документів), а секретарем і керівником проекту - канадця Х. Стайба (він був офіційним представником Національного архіву Канади в робочому комітеті з дескриптивних стандартів Канадського бюро архівістів). Серед членів комісії були архівісти Канади, Франції, Великобританії, Малайзії, Іспанії, Швейцарії, Португалії та США; пізніше (з 1992 р.) до роботи залучився представник Австралії²⁴.

Першим документом ICA/DDS стала "Заява щодо принципів, що стосуються архівного описування", проект якої було обговорено на нараді у ФРН (жовтень 1990 р.) і напередодні XII Міжнародного конгресу архівів поширено як офіційний документ для дискусії в перекладі всіма робочими мовами МРА.

Згадана "Заява" вже містила всі необхідні елементи майбутнього стандарту, передусім базисне визначення його завдань та словник термінів, окреслювала цілі архівного описування, одиниці описування, його організацію та структуру, елементи дескриптивної інформації та її пошук. Зокрема, метою архівного описування проголошувалися "ідентифікація та пояснення складу і змісту архівних документів задля їх удоступнення. Це досягається створенням точних і відповідних описань й організацією їх у відповідності з визначеними моделями". Наголошувалося також, що дескриптивні стандарти мають базуватися на загальноприйнятих теоретичних принципах і передусім принципі походження (*respect des fonds*)²⁵. Фактично цю "Заяву" можна назвати скороченим викладом ідей та структури майбутнього стандарту, що народився в результаті спільної роботи архівістів кількох країн (саме в цьому - її виняткове значення).

XII Міжнародний конгрес архівів, що проходив у Монреалі (Канада) у вересні 1992 р. під гаслом "Професія архівіста в Епоху інформатизації", посів визначне місце в розробленні та впровадженні міжнародного стандарту архівного описування. Увага його учасників була прикута до питань стандартизації в різних галузях архівної справи, чільне місце в обговоренні зайняли проблеми стандартизації архівного описування. Зі спеціальною доповіддю на цю тему виступив один з авторів канадських правил архівного описування К. М. Хаворт, який зупинився на меті цього процесу, мотивах стандартизації та її шляхах за доби інформатизації. Серед загальних висновків, зроблених ним, такі: "Розвиток, впровадження та зростання ролі стандартів архівного описування є одночасно викликом архівістам та можливістю, що надає їм Епоха інформатизації. Докладне описання наших архівів є показником ефективної роботи як окремих осіб, так і організації загалом. Архівне описання є центральним пунктом у виконанні покладених на нас завдань. Успіх на шляху розвитку стандартів архівного описування, який може згодом бути засвоєний і застосований до документів усіх типів і на всіх носіях побутування, надасть нам гучний та

вагомий голос у процесах прийняття рішень, що визначають процеси управління інформацією в Епоху інформатизації"²⁶.

Слід зауважити, що на той час уже існував перший попередній проект ISAD, схвалений сесією ICA/DDS у Мадриді в січні 1992 р. Авторами цього документа стали вже згаданий Х. Стайб (керівник проекту), В. Дафф (координатор), М. Кук та Ш. Тібодо. Ця робоча група виходила з принципів "Заяви" й окреслила загальні правила архівного описування, маючи перед собою таку мету:

1. забезпечити створення послідовних, потрібних та вичерпних описань;
2. сприяти пошуку архівної інформації та обміну нею;
3. дозволяти визначати системне підпорядкування;
4. створювати можливість інтеграції описань з різних сховищ в уніфіковану інформаційну систему.

Проект передбачав 25 елементів описування та 5 структурних блоків (ідентифікації, контексту та змісту, умов доступу та користування, споріднених матеріалів, приміток)²⁷.

Цей документ, відомий як "мадрідський проект" ISAD(G), був поширений на Монреальському конгресі архівів робочими мовами МРА і обговорений на спеціальній сесії. По результатах цього обговорення, а також відгуків на "мадрідський проект" нарада ICA/DDS на початку 1993 р. у Стокгольмі прийняла остаточний варіант Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD(G) і встановила 5-річний термін його перегляду²⁸.

Від цього моменту вже можна вести мову не про розроблення, а впровадження цього міжнародного стандарту в практику архівних установ в усьому світі. Бібліографія ISAD(G), підготовлена до XIV Міжнародного конгресу архівів у Севільї французькою архівісткою К. Ногаре, свідчить, що протягом наступних років з'явилися його переклади арабською, болгарською, голландською, грецькою, іспанською, італійською, каталонською, німецькою, польською, португальською, сербсько-хорватською, українською та японською мовами²⁹.

Немає сенсу подавати на цих сторінках характеристику першої версії ISAD(G), оскільки існує вже згадуваний її український переклад, здійснений працівниками УДНДІАСД та видрукований у "Студіях" інституту³⁰. Незважаючи на недосконалість згаданого перекладу та малотиражність видання, в якому він побачив світ, його все ж можна вважати певною подією, відзначеною і світовою архівною громадськістю. (Принагідно зауважимо, що згадана версія містила вже 26 елементів та 6 блоків описування - зокрема, зміст був виділений у окремий блок, разом зі структурою одиниці описування.)

Значення стандарту полягало в тому, що він уперше у світовій архівній практиці встановлював єдині правила описування певних одиниць в їх системному підпорядкуванні (фонд - підфонд - серія - підсерія - справа - документ) і таким чином закріплював структуру цього описання. Стандарт розвинув також концепцію "одиниці описування", що впливала із "Заяви про принципи". Серед 26 елементів, передбачених у ньому для описування за визначеними правилами, містилися 5 обов'язкових для міжнародного обміну, що було дуже важливим для світової архівної громади.

Крім загального схвалення, про що свідчать вищезгадані переклади стандарту, він зустрів і певний опір, а часом і замовчування. Приміром, сучасне російське архівознавство практично проігнорувало цей стандарт, часом лише згадуючи про його існування³¹.

Неоднозначне сприйняття змісту ISAD(G) виявилось на міжнародному семінарі з цього питання в Італії (Сан-Мініато, 1994), де архівісти цієї країни досить аргументовано відстоювали досягнення власної, національної школи описування, базованої передусім на ідентифікації фондоутворювачів³². Інші учасники зазначали також, що архівне описування має поєднувати два рівноважливих описування: самих документів (цьому присвячений ISAD(G)) та їх утворювачів (перша версія ISAD(G) не торкалася цих питань). Саме це стимулювало працю над іншим міжнародним стандартом.

Ним став ISAAR(CPF), тобто Міжнародний стандарт взірцевих архівних гасел для інституцій, осіб та родин (International Standard Archival Authority Records for Corporate Bodies, Person and Families). Його підготовка також ініціювалася канадськими архівістами, тим самим робочим комітетом із дискриптивних стандартів, що працював і над попереднім документом. Він же підготував розробку щодо завдань цієї уніфікації, її словник, правила використання гасел та ін.³³

Для підготовки міжнародного стандарту взірцевих гасел був виділений дворічний грант ЮНЕСКО, а розроблення проводилося підгрупою згаданої комісії ICA/DDS у такому складі: В. Дафф, Я. Далін, К. Ногаре, Х. Стайб, М. Кук. Перше засідання групи відбулося в Ліверпулі (листопад 1993 р.), де було досягнуто домовленості щодо визначення ключових слів, термінів, імен для архівного описування, які теж потрібно було стандартизувати. Перший варіант такого стандарту був схвалений на нараді в Гаазі рік по тому (жовтень 1994 р.) і поширений для обговорення архівною спільнотою. Остаточний варіант стандарту затверджено в листопаді 1995 р. на Паризькій нараді. Він має таку ж структуру, що й ISAD(G): вступ, словник термінів, два блоки (системного підпорядкування та інформаційний)³⁴.

Тісний зв'язок обох названих стандартів, розроблених світовою архівною громадськістю, не викликає питань. У найновішій версії ISAD(G) цей зв'язок прямо проklamований тими посиланнями на ISAAR(CPF), що містяться в глосарії до стандарту та додатках. Він пояснюється важливістю для описування імен осіб, назв інституцій та організацій, які є індексовими гаслами; їх використання при каталогізації та індексації має суворо нормуватися. Такому нормуванню і присвячений згаданий стандарт, який, на жаль, досі не перекладений українською мовою. Нагальна необхідність у цьому для успішної праці з архівного описування не викликає сумнівів, і сподіваємося, що українські архівісти вже невдовзі зможуть використовувати і цей міжнародний стандарт.

Є потреба в кількох зауваженнях лінгвістично-термінологічного змісту. Існує практика впровадження в нашу термінологію з цієї проблеми словосполучення "авторитетний контроль"³⁵, який, на нашу думку, є недолугим і абсолютно неточним. Англійське слово "Authority", від якого походить термін "Authority control", має дуже багато значень, у тому числі - авторитет. Але в даному конкретному випадку йдеться про "джерело" і, таким чином, "Authority control" не має дослівного українського відповідника; його можна перекласти "як система логічного, системного чи адміністративного підпорядкування", характерна для певних документів. До речі, наші польські колеги у цьому випадку вживають термін "взірцеві гасла"³⁶.

Подальша доля ISAD(G) простежується по двох напрямках: впровадження та наступне вдосконалення, адже 1999 р. завершився проklamований 5-річний цикл його функціонування. Оскільки цей стандарт поки не має обов'язкової сили, його впровадження полягає в ознайомленні з ISAD(G) якомога більшої кількості країн (станом на 2000 р. їх число дорівнює 17).

Інший аспект впровадження - вплив ISAD(G) на національні дескриптивні стандарти. Як приклад, можна навести польську архівну практику: польська версія міжнародного стандарту була видрукувана ще 1995 р., однією з найперших³⁷. Водночас - існує й власний стандарт описування - FOPAR, над яким від 1987 р. працював професор Б. Рижевський³⁸. Його відмінність від ISAD(G), який, безперечно, справив на FOPAR певний вплив, полягає в більшій увазі до найпершого і найзагальнішого рівня описування - архіву, передусім архівів історичних³⁹.

Дещо інших засад дотримувалися скандинавські архівісти, які безпосередньо поклали ISAD(G) в основу національних стандартів: ARKIS (Шведська архівна система інформації); ASTA (Норвезька система архівної інформації для всіх). Останній з них адаптував міжнародний стандарт у цілому, проте не в усіх деталях. У створенні ASTA брали участь Національний архів Норвегії та Спілка місцевих і приватних архівів, тому вона спрямована на обслуговування всіх без винятку архівів - від великих державних до місцевих та бізнесових. Це надзвичайно ускладнило завдання розробників, але сприяє полегшенню використання архівної інформації, створенню національної бази даних на всі архівні документи незалежно від місця їх зберігання. Більшу увагу ASTA звертає на відомості про утворювачів документів, і через це, будучи фактично однорівневою системою (тільки пофондовою), вона створює можливості історичного описання⁴⁰.

Беззастережно щодо необхідності відповідно до норм ISAD(G) переглянути друге видання англійського посібника з описування MAD 2 висловився його автор М. Кук⁴¹. Він уже здійснив це минулого року, видрукувавши третє, перероблене видання MAD. Найбільшу увагу в ньому звернуто на описування аудіовізуальних та електронних документів і, безперечно, на зв'язок з Міжнародним стандартом архівного описування⁴².

Дещо інакше розглядається проблема щодо співвідношення ISAD(G) із канадськими RAD. Х. Стайб, який брав участь у створенні обох стандартів, вважає найкращим шляхом впровадження ISAD(G) у Канаді дальше поширення національного стандарту RAD, наголошуючи на їх практично повній сумісності. У нечисленних випадках розбіжностей планується найближчими роками переглянути RAD⁴³.

З іншого боку, болгарські архівісти, видрукувавши переклад міжнародного стандарту, наполегливо працюють над власним, використовуючи лише мінімально необхідну сукупність описових статей, необхідних для пошуку одиниці описання в інформаційному масиві⁴⁴.

Із великим ентузіазмом сприйняли стандарт архівісти Центральної та Латинської Америки. Їх регіональне відділення ALA ще 1993 р. організувало семінар для поширення інформації про ISAD(G), а на семінарі 1995 р. вивчався й узагальнювався досвід впровадження стандарту з метою його імплементації в практику латиноамериканських архівістів. Аналогічні національні наради пройшли 1998 р. у Бразилії та Коста-Ріці. За підсумками такого обговорення національні та державні архіви Коста-Ріки, Куби, Колумбії й Чілі, приміром, розвивають свої бази даних, відштовхуючися від норм ISAD(G)⁴⁵.

Таким чином, розроблений у першій половині 1990-х років дескриптивний стандарт здобув, без перебільшення, міжнародне визнання і поширюється в більшості країн світу; національні описові архівні норми або розробляються на його базі, або узгоджуються з його вимогами.

Цікавим прикладом дещо іншого ставлення до згаданого стандарту є німецький досвід. Як зазначив у своєму виступі на VI Європейській конференції архівів у Флоренції Н. Брюбах, старший викладач Архівшуле Марбург, стандартизація німецького архівного описування налічує вже понад 100 років. При цьому, на відміну від загальноєвропейської практики, вона розвивалася незалежно від бібліотечної, на підставі "Правил упорядкування та описання" Пруського державного архіву (1881). У 1950-х роках в обох німецьких державах були розроблені два паралельні стандарти: "Правила впорядкування та описання" колишньої НДР та "Принципи архівного описування документів" Й. Паприця, колишнього директора Марбурзької архівної школи, які базувалися на різній основі. Перші з них орієнтувалися виключно на зміст документів, другі - на контекст та структуру. Тому, хоча публікація німецького перекладу ISAD(G), здійснена фахівцями Марбурга в 1992 р., була зустрінута схвально, виникло цілком природне питання про доцільність третього стандарту. Спеціальна конференція 1996 р. у Марбурзі дійшла висновку, що багаторівневе описування, яке вводиться ISAD(G), "створює нові можливості для комбінованого висвітлення структури, контексту та змісту для електронних пошукових засобів та розширення доступу, більшої прозорості архівалій на рівні функціонування баз даних". На базі 50 державних архівів різних рівнів, використовуючи підходи міжнародного стандарту, фахівці Архівшуле Марбург створили прототип електронної пошукової системи (MIDOSA Online)⁴⁶.

Разом з тим у процесі впровадження певних змін зазнає і сам ISAD(G). На XIII Міжнародному конгресі архівів у Пекіні (Китай, 1996 р.) спеціальна тимчасова комісія МРА з дескриптивних стандартів (ICA/DDS), яка розробила ISAD(G), була перетворена на постійний комітет МРА. Цей комітет з дескриптивних стандартів (ICA/CDS) визначив перегляд ISAD(G) 1994 р. найголовнішим завданням у своїй програмі на період 1996-2000 рр. Його склад зазнав істотних змін: головою стала французька архівістка К. Ногаре; до наявних членів ICA/DDS додалися представники Бразилії, Китаю та Фінляндії.

На початку 1998 р. у листі, розісланому всім організаціям - членам МРА, асоційованим членам та різним спорідненим інституціям, міжнародній архівній спільноті, комітет широко оголосив про бажаність отримання зауважень і пропозицій щодо перегляду попередньої версії ISAD(G). Таке само звернення було вміщено на електронній сторінці МРА в Інтернеті. З метою започаткування роботи з перегляду стандарту на другому пленарному засіданні комітету була визначена крайня дата отримання зауважень - 15 вересня 1998 р.

На кінець вересня 1998 р. до Секретаріату ICA/CDS надійшло близько 33 відповідей від національних комітетів, організацій та осіб із 25 країн світу. Зауваження були зведені в резюме обсягом більш як 100 стор. під назвою "Огляд зауважень на ISAD(G)", що був розісланий усім членам комітету; саме він став робочим документом другого пленарного засідання ICA/CDS, яке відбулося в Гаазі 19-22 жовтня 1998 р. На ньому був сформульований проект переглянутого ISAD(G), підготовлений з урахуванням отриманих зауважень. Цей проект поширювався між членами комітету і остаточно був опрацьований у робочому порядку, шляхом листування. Робота над ним завершилася на третьому пленарному засіданні комітету у Стокгольмі, Швеція; на початку 2000 р. його підготували для публікації й поширення на XIV Міжнародному конгресі архівів у Севільї, Іспанія (вересень 2000 р.).

Ця плідна робота стала можливою завдяки допомозі архівних установ, які спонсорували його роботу і надавали сприяння у проведенні засідань: Національного архіву Франції; Архіву міста Флоренція (Італія); Національного архіву Торро де Томбос (Лісабон, Португалія); Земельного архіву Стокгольму (Швеція); Міського архіву Гааги

(Нідерланди); особливо ж - Національного архіву Канади (Оттава), який фінансував роботу Секретаріату комітету ICA/CDS над стандартом МРА протягом усього чотирирічного терміну.

У результаті цієї роботи з'явилася нова, значно доповнена і перероблена версія Міжнародного стандарту архівного описування, що поширювалася як офіційний документ МРА на XIV Міжнародному конгресі архівів у Севільї у п'яти мовних редакціях: англійській, французькій, іспанській, італійській та португальській⁴⁷. Сподіваємося, що невдовзі до них додасться і український переклад, уже виконаний УНДІАСД. Тому знов-таки немає сенсу переказувати його зміст. Достатньо лише вказати, що змін у кількості елементів описування не відбулося - їх лишилося 26. Натомість додався ще один блок описування - дескриптивного контролю; була збільшена кількість прикладів (до кожного правила) і, у зв'язку з появою ISAAR(CPF), були додані посилання на нього та введена спеціальна таблиця, що демонструє системний, адміністративний та інший зв'язок між елементами описування і ключовими словами. Крім того, з метою пояснення методів впровадження ISAD(G), додано розгорнуті приклади описань кількох фондів різних архівосховищ різних країн світу на всіх рівнях описування. Принагідно зауважимо, що українського перекладу ISAAR (CPF) досі не існує, хоча цього року минає вже п'ять років від часу його впровадження; отже, слід не зволікаючи видати цей стандарт українською мовою.

Щодо подальшої долі ISAD(G) слід взяти до уваги, що норма про п'ятирічний термін його перегляду не втрачає своєї сили. Крім того, у резолюції XIV Міжнародного конгресу архівів, у Стратегічному плані МРА на 2000-2010 рр. як окреме завдання передбачено подальший розвиток архівних стандартів, зокрема й описового⁴⁸.

Американські архівісти та бібліотекарі не припинили своєї роботи із вдосконалення MARC-формату для архівів. Абсолютно новим словом у цьому напрямку стає EAD - Encoded Archival Description (кодоване архівне описування). Ця система, розроблена професіоналами з Бібліотеки Конгресу США і Товариства американських архівістів у 1998 р., вдосконалюється і до сьогодні. Її мета - виправлення недоліків MARC, зокрема надання йому можливостей багаторівневого описання⁴⁹. На думку фахівців, між EAD та ISAD(G) є суттєва відмінність: якщо останній стандарт має на увазі розкриття змісту описуваних документів, то перший орієнтований здебільшого на формально-структурний бік описання та комп'ютерне впровадження. Керівниця Марбурзької архівної школи А. Менне-Геріц так характеризує їх особливості: "Розвиток обох стандартів відштовхується від потреб обміну дескриптивною інформацією поза інституційні або національні кордони, із тим, щоб стимулювати спільні історичні дослідження. ISAD(G) орієнтувався на єдині бібліотечні каталоги і намагався створити щось на зразок бібліографічних стандартів для інтегрування архівних документів у великі бази даних. EAD має інше спрямування. Ще задовго до значного розширення доступу до Інтернету цей стандарт застосовував його майбутній метод шляхом відокремлення представлення дескриптивної інформації від її виставлення з метою користування. Як перший крок у розвитку EAD аналізу піддавалася текстуальна структура пошукових засобів. Так був сформований стандарт для їх форми і структури"⁵⁰.

Втім, очевидно, що в стандарту EAD попереду ще великий шлях вдосконалення, і він не є конкурентом ISAD(G) з огляду на свої специфічні цілі та завдання. Однак деякі фахівці, зокрема Н. Брюбах, вбачають перспективу в поєднанні обох стандартів, вважають, що ISAD(G) у поєднанні з EAD "уже перетворюється на інструмент взаємопов'язаного і всеохоплюючого висвітлення змісту документів відповідно до їх контексту та структури, що надає користувачам нові можливості для їх дослідницької стратегії"⁵¹.

У сучасних умовах, коли перед Україною стоїть нагальна проблема адаптації найкращих здобутків світової архівної науки, було б абсолютно зайвим доводити вітчизняним архівістам доцільність впровадження саме ISAD(G) у практику нашої роботи.

Про нагальні проблеми стандартизації архівного описування докладно писала ще 1995 р. відомий архівознавець та археограф Л.А. Дубровіна, але у зв'язку з недосконалістю на той момент архівного дескриптивного стандарту запропонувала використати як основу для НАІС MARC AMC-формат⁵². Нині, на наш погляд, орієнтацію на пристосований бібліографічний стандарт можна вже змінити, проте доказова частина статті Л.А. Дубровіної й досі лишається важливою.

Крім цього, загального й абсолютно природного бажання адаптувати у своїй внутрішній практиці сформульовані світовою спільнотою уніфіковані вимоги до архівного описування, ми маємо також рахуватись із потребою вільно орієнтуватися в засадах описань як іноземних архівних довідників, інформаційних мереж, які з поширенням Інтернету стають усе доступнішими, так і закордонних архівів. Перше завдання є дуже актуальним, оскільки українські архівісти вже тісно інтегровані принаймні у дві важливі міжнародні програми: "Відновлення Пам'яті Польщі", яка здійснюється під егідою Ради Європи і МРА⁵³, та російсько-американську "Документи з історії і культури євреїв в архівах України", що виконується за участю Російського державного гуманітарного університету та Проекту "Юдаїка" (США). Сьогодні на порядку денному - робота з третьою програмою: "Спільна архівна спадщина країн та народів Центральної і Східної Європи", до якої нам слід негайно залучитися. Очевидно, що це лише початок взаємовигідної спільної роботи, отже - вона вимагатиме міжнародних описових стандартів.

Друге завдання також є дуже актуальним, оскільки вітчизняні архівні установи залучилися до пошуку архівної України у світі. Очевидно, що для цього потрібно вільно орієнтуватися в міжнародних дескриптивних стандартах. Крім того, почастишали випадки отримання з-за кордону українських архівів у вигляді оригіналів та копій⁵⁴, і без володіння західними методиками й стандартами архівного описування неможливо інтегрувати ці надходження до складу Національного архівного фонду.

Ще один момент тісно пов'язаний із проблемами комп'ютеризації архівів, проникнення процесів інформатизації в архівну справу⁵⁵, створення та функціонування вітчизняного архівного Web-сайту, наступної інтеграції в Європейську архівну мережу (European Archival Network), яку теж офіційно представляли на XIV Міжнародному конгресі архівів у Севільї. Можна прогнозувати, що цей мотив набиратиме все більшої ваги, адже зв'язок інформатизації зі стандартизацією архівного описування є нерозривним, і ISAD(G) спеціально розрахований на поширення інформації про архівні фонди та менші структурні одиниці в електронній мережі, зокрема в Інтернеті.

Нарешті, нагальним у плані засвоєння норм Міжнародного стандарту описування є робота над його національним аналогом, що вже розпочата УНДІАСД. Цей національний стандарт має врахувати всі наявні позитивні напрацювання українського архівознавства 20-30-х та наступних років, але так само незаперечною умовою його ефективності є адаптація світових досягнень у цій галузі, останнім словом серед яких є ISAD(G).

З метою практичної апробації стандарту видається доцільним вмістити тут як зразок описання побудовану за нормами ISAD(G) характеристику одного з фондів українських архівосховищ, здійснену на різних рівнях описування: від фонду до документа. Найдоцільнішим уявляється створити описання фамільного фонду Скоропадських ЦДІАК

України - досить великої колекції різномірних документів кінця XVII-XX ст., що мають відношення до історії відомої української родини, серед членів якої у XVIII-XX ст. були два українські гетьмани, видатні військові, політики, державні діячі, котрі лишили свій слід як в Україні, так і Росії. На даний момент не існує будь-яких друкованих описань фонду, крім дуже короткої характеристики в старому путівнику ЦДІАК (на той час в Україні знаходилася лише частина фонду - 68 справ із сучасного опису №1)⁵⁶ та нашої невеликої розвідки щодо долі архівної спадщини П. Скоропадського⁵⁷. Тому описування саме цього фонду видається нам дуже корисним з точки зору впровадження норм ISAD(G).

Фамільний фонд (фамільні документи): описання на рівні фонду, однієї з його серій (описів), справи та документа

Мова описання: українська

Рівень фонду:

3.1.1. Шифри:

UA ЦДІАК ф.1219.

3.1.2. Назва:

Скоропадські [Фамільна колекція].

3.1.3. Дати:

1708-1917 [дата створення документів].

3.1.4. Рівень описування:

Фонд.

3.1.5. Вміст та носій одиниці описування (кількість, обсяг чи розмір) справ:

2571 текстових документів на папері та пергамені, фотографії, креслення.

3.2.1. Імена утворювачів документів:

Родина П. П. Скоропадського.

3.2.2. Історія устрою/біографія утворювачів документів:

Фонд становить колекцію родинних документів Івана Михайловича, Петра Івановича та Павла Івановича Скоропадських, а також зібраних ними постійних (частково в оригіналах) історичних матеріалів усього роду Скоропадських, починаючи з гетьмана Івана Ілліча (1646-1722), а також споріднених родів (зокрема Миклашевських).

Іван Михайлович Скоропадський (1805-1887)

1830 - одружився з Єлизаветою Тарнавською;

1844 - Прилуцький повітової маршалок;

1847 - Полтавський губернський маршалок;

1849 - Прилуцький повітовий маршалок;

1851 - Полтавський губернський маршалок, надвірний радник.

Петро Іванович Скоропадський (1834-1885)

1851 - закінчив школу гвардійських підпрапорщиків, випущений корнетом лейб-гвардії Кавалергардського полку;

1853 - поручник;
1854 - бере участь у Кавказькій війні;
1858 - 1859 - член Полтавського губернського комітету полегшення долі поміщицьких кріпаків;
1859 - штабс-капітан;
1863 - бере участь у Кавказькій війні, полковник;
1864 - дістає "золоту зброю" за хоробрість;
1865 - через сімейні обставини виходить у відставку;
1869 - одружується з Марією Миклашевською; Стародубський повітовий маршалок, почесний мировий суддя Стародубщини;
1878 - дійсний статський радник.

Павло Петрович Скоропадський (1873-1945)

1889 - вступив до Пажеського корпусу;
1893 - випущений корнетом до лейб-гвардії Кавалергардського полку;
1895 - полковий ад'ютант;
1897 - поручник;
1898 - одружується з Олександрою Дурново, штаб-ротмістр;
1904 - переводиться осавулом до Забайкальського Козачого війська;
1904 - 1905- бере участь у Російсько-японській війні на Далекому Сході;
1905 - повертається у гвардію: полковник Кавалергардського полку, флігель-ад'ютант імператора;
1910 - командир 20-го драгунського Фінляндського полку;
1911 - командир лейб-гвардії Кінного полку;
1912 - генерал-майор, генерал почту Його імператорської величності;
1914 - 1916 - бере участь у військових діях I світової війни як командир кавалерійських полку, бригади, дивізії;
1916 - генерал-лейтенант;
1917 - командир 34-го армійського корпусу, згодом 1-го українського корпусу, корпусний отаман війська УНР, генеральний отаман "Вільного козацтва";
1918 - Голова "Української народної громади", Гетьман усієї України та військ козачих; з
1919 - на еміграції (Швейцарія, Німеччина);
1921 - член Ради присяжних Українського Союзу хліборобів-державників;
1931 - керівник Союзу гетьманців-державників.

3.2.3. Архівна історія:

Фонд складається з документів, створених за життя Івана Михайловича, Петра Івановича, Павла Петровича Скоропадських, їх найближчих родичів (листи, щоденники, службові та творчі матеріали, господарські документи) та зібраних здебільшого у 1909-1917 рр. історичних документів про рід Скоропадських, які до 1918 р. зберігалися (описаними за власною системою О.П. Скоропадською) у Петрограді. У 1918 р. усі ці матеріали були конфісковані Радянською владою; 1926 р. дві частини фонду потрапили до сховищ Центрального державного архіву давніх актів (Москва) та Центрального державного історичного архіву (Ленінград), де були описані на картках. Трьома партіями протягом 60-х та на початку 70-х рр. документи фонду були передані до ЦДІАК, де описані за двома описами. 1993 р. до них додався третій опис: зібрані О.П. Скоропадською протягом 30-40-х років ХХ ст. відомості про рід Скоропадських, інші українські роди, пов'язані з ним, копії спогадів П. Скоропадського, передані донькою гетьмана О. Скоропадською-Отт.

3.3.1. Межі та зміст:

У фонді зосереджені документи, що відбивають історію роду Скоропадських протягом XVIII-XX ст., роль представників роду в історичних подіях в Росії та Україні, історію російської армії, громадсько-політичного життя на Чернігівщині та Полтавщині, соціально-політичну та економічну історію XVIII - початку XX ст., а також життя вищого світу Російської імперії останніх 25-ти років її існування.

3.3.2. Відомості про експертизу, утилізацію та терміни зберігання:

Усі документи Скоропадських, передані до ЦДІАК, підлягають постійному зберіганню.

3.3.3. Додаткові надходження:

Очікуються наступні надходження особистих документів П. П. Скоропадського, зокрема щоденників та листів 1920-1945 рр., що зберігаються в Східноєвропейському дослідному інституті ім. Липинського (США) та в родині О. Скоропадської-Отт.

3.3.4. Система впорядкування:

Фонд описаний у трьох описах. До першого ввійшли документи, які первісно зберігалися у ЦДАДА (помісно-вотчинний відділ) і стосуються здебільшого господарських питань; до другого - документи, передані у 1926 р. ЦДІА СРСР (про державну та службову діяльність, листування з представниками імператорської родини, іншими урядовцями та військовиками Росії); до третього - зібрані О. П. Скоропадською на еміграції відомості про рід Скоропадських, спогади П. Скоропадського.

3.4.1. Умови, що регулюють доступ:

Умови доступу регулюються розпорядженням О. Скоропадської-Отт, яка обмежила доступ до фонду приватним дослідникам, журналістам, генеалогам-аматорам. Учені-дослідники мають зобов'язуватися не поширювати інформації суто особистого характеру.

3.4.3. Мова документів/графічна система:

Російська, українська діловодна XVIII ст., є документи французькою, німецькою мовами.

3.4.5. Пошукові засоби:

Три описи; архівалії третього опису описано подокументно.

3.5.1. Наявність та місцезнаходження оригіналів:

Оригінали документів, представлених у копіях, зберігаються в інших фондах ЦДІАК (установи Гетьманщини XVIII ст., судові установи) або втрачені.

3.5.2. Наявність та місцезнаходження копій:

Документи описів 1 та 2 змікрофільмовані та змікрофішовані. Мікрофільми та мікрофіші зберігаються у ЦДІАК у страховому фонді та фонді користування.

3.5.3. Зауваження щодо публікації:

Рівень серії (опису)

3.1.1. Шифри:

UA ЦДАК ф.1219, оп.1.

3.1.2. Назва:

Скоропадські [Фамільна колекція], оп.1.

3.1.3. Дата:

1679-1917 (дата створення документів).

3.1.4. Рівень описування:

Серія (опис).

3.1.5. Вміст та носій одиниці описування:

877 справ текстових документів на папері та пергамені, є оригінали та копії документів кінця XVII-XVIII ст.

3.2.3. Архівна історія:

Опис складається з документів, відібраних перед 1926 р. для ЦДАДА, помісно-вотчинного відділу.

3.3.1. Межі та зміст:

Опис містить документи (оригінали та копії), пов'язані з діяльністю гетьмана Івана Скоропадського, походженням роду, земельними володіннями Скоропадських, службою видатних представників роду українським гетьманам та російським імператорам протягом XVIII-XIX ст., щоденники, окремі листи Івана Михайловича, його сина, невістки, онуків з господарських та родинних справ.

3.3.4. Система впорядкування:

Опис був сформований у ЦДАДА СРСР довільно, з порушенням первісного впорядкування фондоутворювачами.

3.4.5. Пошукові засоби:

Опис.

3.5.1. Наявність та місцезнаходження оригіналів:

Оригінали більшості документів XVIII ст. зберігаються у фондах 1,12, 51, 56, 75, 94, 108 ЦДАК.

3.5.2. Наявність та місцезнаходження копій

Документи опису 1 замікрофільмовані; є фонд користування та страховий фонд у ЦДАК.
Рівень справи (документа)

3.1.1. Шифри:

UA ЦДАК ф. 1219, оп. 1, спр. 69.

3.1.2. Назва:

Скарга колишнього генерального підскарб'я Михайла Васильовича Скоропадського цариці Єлизаветі Петрівні на гетьмана Кирила Розумовського щодо незаконної відставки.

3.1.3. Дата:

1754 (дата створення документа).

3.1.5. Вміст та носій одиниці описування:

1 справа (арк. 1-1зв.-2), оригінал середини XVIII ст.

3.2.3. Архівна історія:

Документ у 1893 р. отриманий П. Я. Дорошенком від О. М. Лазаревського у складі великої збірки оригіналів документів М. В. Скоропадського та його нащадків і подарований П.П. Скоропадському.

3.3.1. Межі та зміст:

Документ становить чернетку скарги, написаної генеральним підскарбієм, одним із провідних гетьманських урядовців М. В. Скоропадським після його несправедливої відставки гетьманом К. Г. Розумовським у 1754 р. з надією найти справедливість у Санкт-Петербурзі.

3.4.3. Мова документа:

Російська діловодна XVIII ст. з елементами української.

У наведених прикладах неважко помітити засадничий принцип міжнародного стандарту: оскільки описування здійснюється від загального до конкретного, то певні елементи, спільні для всіх чи двох рівнів, не повторюються, а наводяться лише один раз, приміром, умови, що регулюють доступ (п. 3.4.1.). Не всі 26 елементів є обов'язковими - нами пропущені п. 3.4.2. - умови, що регулюють копіювання, а також п. 3.4.4. - фізичні умови, що впливають на доступ та користування, оскільки саме фізичні умови зберігання документів фонду є цілком задовільними (відсутні згасаючі, пошкоджені документи).

Здійснена нами спроба описати фонд, опис та окрему справу за нормами ISAD(G) наочно демонструє зручність та вичерпність описових статей, передбачених цим стандартом, і переконливо свідчить про можливі перспективи описування фондів НАФ України. Цей процес дозволить інтегрувати наші описання в електронні архівні мережі, які створюються у світі, а також сприятимуть кращому сприйняттю наших описань світовою архівною та науковою громадськістю.

Тому, на наш погляд, найнагальнішим завданням УНДІАСД у цій царині є завершення розробки на базі ISAD(G) вітчизняного стандарту описування, здійснення перекладу ISAAR(CPF) і постійне впровадження норм цих дескриптивних стандартів у повсякденну практику українських архівістів.

---

1. Див.: Боряк Г. Національна архівна спадщина України та державний реєстр "Археографічна Україніка": Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. - К., 1995. - С. 83-84.
2. Див. описи О. Лазаревського: Архив Сулимовский / Семейные бумаги Сулим, Скоруп и Войцеховичей XVII-XVIII вв. - К., 1884; Акты фамилии Полуботок с 1669 по 1734 гг. - Чернигов, 1889; Любецкий архив гр. Милорадовича. - К., 1898; Левицкий О. Об актовых книгах, относящихся к истории Юго-Западного края и Малороссии. - М., 1890; Стороженки: Семейный архив. - К., 1902-1912. - Т. 1-8 та ін.
3. Див.: Боряк Г. Національна архівна спадщина України... - С. 128-138.
4. Матяш І. Архівна наука і освіта в Україні 1920-1930-х років. - К., 2000. - С. 256-280; Її ж. Теоретичні та практичні проблеми архівного описування в працях українських архівознавців 1920-1930-х рр. // Архіви України. - 1999. - № 1-6. - С. 101-121.
5. Див.: Примірні описи: Зб. із вступною статтею та за ред. В.І. Веретеннікова / Укл. Грибін М. Ф., Насонова О. Л. - Х., 1928.
6. Ларина В. Г. Проблемы разработки и внедрения стандартизованного описания архивной документной информации // Архивоведение и источниковедение отечественной истории. Проблемы взаимодействия на совр. этапе / Доклады и тезисы выст. на 3 Всероссийской конф. 25-26 февраля 1999 г. - М., 1999. - С. 46-48.
7. Cox R. L. Standardizing archival practices: a Tool for Information Age/Archivum. - vol. XXVIX/Proceedings of the 12th International Congress on Archives (Montreal, 6-11 September 1992). - P. 166.
8. MARC for Archives and Manuscripts: The AMS Format. - 1985.
9. Archives, Personal Papers and Manuscripts: A Cataloging Manual for American Repositories, Historical societies and Manuscripts Libraries. - 2 ed. - Chicago. 1989.
10. Matters M. Introduction to the USMARC format for Archival and Manuscripts Control. - SAA, 1990.
11. Byrne D. G. MARC Manual: Understanding and Using MARC Records. - 2nd. ed. - N. Y., 1997.
12. Thidobeau Sh. G. Archival Descriptive Standards in The United States // Toward International Descriptive Standards for archives. - München, New Providence, London, Paris, 1993. - P. 93.
13. Martin Lyn M. Viewing the Filed: A Literature Review and Survey of the use of US MARC AMC in US Academic Archives // American Archivist. - № 57. - 1994. - P. 482-497.
14. Dahlin J. Remarks on Archival Inventory and Retrieval Systems in Sweden // Toward International Descriptive Standards for Archives. - P. 77-82.
15. Див.: Cook M. Description Standards: the Straggle Towards the Light // Archivaria. - № 34. - 1992. - P. 50-57.
16. Cook M., Grant K. Manual of Archival Description. - L., 1986; Cook M., Procter M. Manual of Archival Description. - 2nd. ed. - Aldershot, 1989.
17. Cook M. The Relationship between Automatization and Descriptive Standards // Towards International Descriptive Standards for Archives. - P. 122.
18. Докладно роботу комітету описано у ст.: Stibbe H. L. P. Archival Descriptive Standards and Archival Community: A Retrospective, 1996 // Archivaria. - 1996. - № 414. -P. 259-264.
19. Див. публікації робочої групи: Toward Descriptive Standards / Report and Recommendations of Canadian working group on Archival Descriptive Standards - Ottawa, 1985; Dryden J. E., Haworth K. M. Developing Descriptive Standards: a Call to Action. - Ottawa, 1987; Report of the working group on description at the fond level to

- the Planing committee on Descriptive Standards of the Bureau of Canadian Archivists. - Ottawa, March 1988.
20. Rules for Archival Description. - Ottawa, 1990.
  21. Gagnon-Arguin L. An Introduction to Authority Control for Archivists. - Ottawa, 1989.
  22. Duff W. The Acceptance and Implementation of the Rules for Archival Descriptions by Canadian Archives: A Survey // *Archivaria*. - № 47. - 1999. - P. 27-43.
  23. Toward International Descriptive Standards for Archival. Papers presented at the ICA Invitational Meeting of Experts on Descriptive Standards (4-7 October 1988). - München. New Providence, London, Paris, 1993. - P. 172-175.
  24. Див.: Stibbe H.L.P. Archival Descriptive Standards and the Archival Community: A Retrospective, 1996 // *Archivaria*. - 1996. - № 41. - P. 259-274.
  25. Statement of Principles Regarding Archival Description // *Archivaria*. - № 34. - 1992. - P. 8-16.
  26. Archivum / Proceedings of the 12th International Congress on Archives (Montreal, 6-11 September 1992). - München, New Providence, London, Paris, 1994. - P. 187-199.
  27. ISAD(G): International Standard Archival Description // *Archivaria*. - № 34. - 1992. - P. 17-32.
  28. ISAD(G): International Standard Archival Description // Final ICA approved version. - Ottawa, 1994.
  29. Див.: International Standard for Archival Description. Bibliography. Compiled by Christine Nougaret. - Madrid, 2000. - P. 9-13.
  30. Селіверстова К. Т. До проблеми впровадження у практику ISAD(G) 1994 і адаптації українських методик архівного описування до світових інформаційних систем. Загальний міжнародний стандарт архівного описування // *Студії з архівної справи та документознавства*. - Т. 2. - К., 1997. - С. 123-143.
  31. Див.: Ларина В. Г. Проблемы разработки и внедрения стандартизованного описания архивной документной информации. - С. 45-46; Михайлов О. А. Архивные описательные стандарты в Канаде и США // *Вестник архивиста*. - М., 1999. - № 4-5. - С. 45-50.
  32. Magliozzi E. A. J'indicizzazione per soggetto ei principi della descrizione archivistica per la scuola italiana // *Gli Standard per la descrizione degli archivi europei. Esperienze e proposte. Atti del Seminario internazionale (San Miniato, 31.08-02.09.1994)*. - Roma, 1996. - P. 120-139.
  33. Gagnon-Arguin L. An Introduction to Authority Control for Archives. - Ottawa, 1989.
  34. International Standard Archival Authority Records for Corporative Bodies, Persons and Families ISAAR(CPF). - Ottawa, 1996.
  35. Див., приміром: Антоненко І. П. Авторитетний контроль в комплексних архівних системах // *Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні / Доповіді та повідомлення наукової конференції 15-16 березня 1995 р.* - К., 1996. - С. 128-134.
  36. Międzynarodowy standard archiwalnych hasel wzorcowych ISAAR(CPF). - Warszawa, 2000.
  37. Międzynarodowy standard opisu archwalnego. Część ogólna ISAD(G). - Warszawa, 1995.
  38. Див.: Ryszewski B. Problemy Komputeryzacji archiwow. - Torun, 1994.
  39. Chorążyczewski W. Polski standard opisu archiwaliów FOPAR na tle standardow obcych // *Archiwa Polskie wobec wyzwań XXI wieku. Pamiętnik III Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich. Toruń 2-4 wrzesnia 1997*. - Т. 1. -Radom, 1997. - S. 221-229.
  40. Див.: Fannes J. Review of Archival Practice // *CITRA* - 1998. - Stockholm, 1998. - P. 101-103.
  41. Cook M. Changing Times, Changing Aims // *Journal of the Society of Archivists*. - Т. 18 - 1997. - P. 15.

42. Cook M., Procter M. Manual of Archival Description. 3rd ed. - 2000.
43. Stibbe H.L.P. Standardising Description: The Experience of using ISAD(G) // Janus / Lligall. - 1998. - № 1/12. - P. 150.
44. Див.: Пискова М. Международен стандарт за архивно описание ISAD(G) и българският проект на стандарт за архивно описание // Архивен преглед. - София, 1997. - № 1. - С. 47-56.
45. Arias V. Ch. Information technology in Modern Archives: The Latin American Experience // CITRA - 1998. - Stockholm, 1998. - P. 120-121.
46. Brübach N. International Standards in Archival Description. Reflections from a German Perspective // Il Mondo degli Archivi. - Anno IX. - Nuova serie num. 2/2001. - P. 126.
47. ISAD(G). General International Standard Archival Description. 2nd. - Madrid. 2000.
48. Див.: ICA "Green Book": XIVth Sessions of the General Assembly. - Paris, 2000. - P. 40-41.; XIV Міжнародний конгрес архівів // Архіви України. - 2000. - № 4-6. - С. 86; 3 матеріалів XIV Міжнародного конгресу архівів / Там само. - 2001. - № 1-2. - С. 104.
49. Див.: Encoded Archival Description: Context, Theory and Case Studies / ed. Dooley J. - SAA, 1998; Encoded Archival Description: Tag Library (version 1.0). - SAA, 1998; Encoded Archival Description: Application Guidelines (version 1.0). - SAA, 1999.
50. Menne-Haritz A. Access - The Reformulation of an archival paradigm // Archival Science. International Journal on Record Information. - V. 1. - № 1. - 2001. - P. 63-64.
51. Brübach N. Op. cit. - P. 126.
52. Див.: Дубровіна Л. А. Рівні організації та опису інформації для Національної архівної інформаційної системи України: до питання дескриптивних методик // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні / Доповіді та повідомлення наукової конференції 15-16 березня 1995 р. - К., 1996. - С. 43-48.
53. Див.: Звіт про виконання першого етапу Міжнародної програми "Відновлення Пам'яті Польщі" // Вісник Державного комітету архівів України. - 2000, вип. 2. - С. 118-120.
54. Див.: Папакін Г. В. Колекція мікрофільмів з Національного архіву Канади // Архіви України. - 1996. - № 4-6. - С. 92-96; Архів Державного Центру УНР в екзилі передано в Україну // Там само. - 1996. - № 4-6. - С. 11-13; Лозицький В. С. Архів Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Берні за 1918-1926 рр. передано в Україну // Там само. - 2000. - № 1-3. - С. 74-80.
55. Див.: Дубровіна Л. А. Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи // Студії з архівної справи і документознавства. - Т. 3. - 1998. - С. 6-16; Інформатизація архівної справи / Вісник Державного комітету архівів. - Вип. 3. - Липень-вересень 2000. - С. 154-155.
56. Див.: Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве. Путеводитель. - К., 1958. - С. 253-254.
57. Папакін Г. Доля архівної спадщини П. П. Скоропадського у сховищах України // Останній гетьман. Ювілейний зб. пам'яті Павла Скоропадського. - К., 1993. - С. 198-202.